

Різник Д.М.
студентка IV курсу
юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
міжнародного права та європейської інтеграції ТНЕУ
Саванець Л.М.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

В умовах активного розвитку міжнародного приватного права, уніфікації та гармонізації законодавства у галузі права інтелектуальної власності все ще існують відмінності відносин у регулюванні відносин між національним та міжнародним законодавством. Крім того, розвиток технологій, створення новітніх об'єктів права інтелектуальної власності зумовлюють виникнення нових проблемних питань, що потребують дослідження.

Дослідженням даної проблематики присвячена значна кількість наукових праць, серед яких на особливу увагу заслуговують О.В. Заєць, С.В. Мазуренко, О.В. Стовпець та інші.

У авторському праві України, як і у авторському праві інших країн, передбачено інститут вільного використання твору без згоди автора. Суть цього інституту полягає у праві особи вільно, без згоди автора чи інших правоволодільців вільно та безоплатно використовувати твір без комерційного спрямування.

Інститут вільного використання твору передбачений, проте не чітко регламентований, у ст. 10 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, у якій зазначено наступне.

1. Дозволяється використання цитат із твору, який правомірно зроблено доступним для загального відома, за умови дотримання добрих звичаїв і в обсязі, виправданому поставленою метою, включаючи цитування статей із газет і журналів у формі оглядів преси.

2. Законодавством країн Союзу і спеціальними угодами, які укладені або будуть укладені між ними, може бути дозволене використання літературних або художніх творів у обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, радіо і телевізійних передачах і звукозаписах або зображення навчального характеру за умови, що таке використання здійснюється при дотриманні добрих звичаїв.

3. При використанні творів відповідно до попередніх пунктів цієї статті зазначається джерело і ім'я автора, якщо воно позначено на цьому джерелі.

В Україні інститут вільного використання твору передбачений положенням Закону України «Про авторське право і суміжні права», а

саме ст. 25 проголошує право кожного без дозволу автора (чи іншої особи, яка має авторське право) та виплати авторської винагороди відтворювати, виключно в особистих цілях або для кола сім'ї, попередньо правомірно оприлюднені твори. Також передбачені випадки вільного використання у вищезгаданому законі, а саме ст. 21 «Вільне використання твору із зазначенням імені автора», ст. 22 «Вільне відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом», ст. 23 «Вільне відтворення примірників твору для навчання», ст. 24 «Вільне копіювання, модифікація і декомпіляція комп'ютерних програм» та ст. 25 «Вільне відтворення творів у особистих цілях».

Таке вільне використання суперечить майновим правам інтелектуальної власності на твір, що передбачені у ст. 9 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, ст. 440 ЦК України та ст. 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права» як різновиду економічних прав володільців права інтелектуальної власності.

Заєць О.В. вважає, що майнові авторські права є абсолютними, і, відповідно, вільне використання об'єктів авторського права є вторгненням у ці абсолютні права і антиподом закріпленої у п. 2 ст. 3 ЦК України неприпустимості позбавлення права власності. Важливо встановити конституційні підстави для такого вторгнення у власність, нехай навіть інтелектуальну, іншої особи та їхнє відображення в актах чинного цивільного законодавства. Йдеться про те, щоб: 1) встановити випадки, коли вільне використання об'єктів авторського права та умови і наслідки такого використання (дозвільний підхід) вважаються правомірними; 2) встановити заборони на вільне використання об'єктів авторського права в певних випадках та за певних умов (заборонний підхід); 3) використовувати як перший, так і другий підхід (компромісний підхід) [5].

Проблемним є також регулювання виключних прав автора. Відповідно до ст.1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виключне право – майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право і (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборону їх використання іншим особам у межах строку, встановленого цим Законом.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів хоч і не містить поняття про виключне право автора, проте низка статей, а саме 8, 9, 11, 11bis, 11ter, 12, 14, 14bis та ін., чітко називає перелік виключних прав автора щодо різних об'єктів права інтелектуальної власності.

Проте, п. 1 ст. V Всесвітньої конвенції про авторське право передбачає, що авторське право включає виняткове право автора перекладати, випускати в світ переклади і дозволяти переклад і випуск у

світ перекладів творів, що охороняються на підставі цієї Конвенції.

Крім того, немає і чіткого визначення коли закінчується виключне право автора, або іншими словами, що собою являє інститут вичерпання прав, і коли «ці» права вичерпуються.

Мазуренко С.В. стверджує, що вичерпання прав є одним із засобів обмеження виключних прав інтелектуальної власності. Необхідність подібного обмеження прав була визнана розвитком міжнародного товарообігу і виникненням колізій між володільцями прав інтелектуальної власності, з одного боку, і торговими організаціями і дистриб'юторами, з другого. Щоб дійти до балансу інтересів обох сторін, потрібно було ввести деякі обмеження дії виключних прав, які в силу своєї природи є перепорою у вільному русі товарів і послуг [6, с.99].

Зміст цього права зводиться до того, що правовласник охоронного результату інтелектуальної діяльності в момент першої ініціації належного йому об'єкта в комерційний (господарський) обіг шляхом продажу будь-де на території ЄС, втрачає своє право на контроль за подальшим розповсюдженням вказаного результату інтелектуальної власності в рамках всього Європейського Союзу. Таким чином, охоронний об'єкт інтелектуальної власності вільно циркулює в масштабах ЄС без будь-яких обмежень [7, с. 75].

В юридичній літературі визначають національне, регіональне, міжнародне «вичерпання» прав. Вказані принципи мають різні наслідки, що залежать від застосування державою імпорту згідно свого законодавства концепцію національного, регіонального або міжнародного вичерпання. Концепція національного вичерпання не дозволяє власнику інтелектуальної власності контролювати комерційну експлуатацію товарів, які запропоновані на внутрішній ринок власником інтелектуальної власності або з його дозволу. Однак власник інтелектуальної власності (або його представник) може заперечувати проти імпорту оригінальних товарів, які збуваються на ринках за кордоном, на основі права на імпорт.

У разі регіонального вичерпання перший продаж продукції, яка охороняється власником інтелектуальної власності або з його дозволу, веде до вичерпання будь-яких прав інтелектуальної власності відносно даних продуктів не тільки у середині країни, але і в усьому регіоні, і проти паралельного імпорту в регіоні більш не можна заперечувати на основі права інтелектуальної власності. Якщо країна застосовує концепцію міжнародного вичерпання, права інтелектуальної власності вважаються вичерпаними, як тільки продукція буде продана власником інтелектуальної власності або з його дозволу в будь-якій частині світу [6, с. 101].

З розвитком міжнародної торгівлі, збільшенням значення соціальної функції держави в розвинених країнах і, як наслідок, все більшої орієнтації на захист інтересів споживачів, принцип національного вичерпання прав перестає відповідати потребам міжнародного ринку.

Все більше з'являється транснаціональних компаній, що здійснюють свою діяльність по всьому світу, причому, найчастіше не самостійно, а через мережу дистриб'юторів. До того ж, одна з основних особливостей світової економіки в цей час – рознесення по різних країнах центрів виробництва і ринків збуту [7, с.75-76].

Як відповідь на запити часу в міжнародному праві була розроблена концепція міжнародного (універсального) вичерпання прав інтелектуальної власності, тобто, виключне право правовласника вважається вичерпаним щодо конкретного продукту в момент першого введення цього продукту в обіг у будь-якій країні світу. Основні проблеми, пов'язані з концепцією міжнародного вичерпання прав, такі:

1) визначення кола осіб, які мають право спочатку вводити продукт в обіг (правовласник, ліцензіати, особи, пов'язані з правовласником або його ліцензіатами договірними, корпоративними або іншими відносинами). Для вирішення даної проблеми в теорії права інтелектуальної власності були розроблені доктрини «єдиного джерела», «договірної зв'язку» або «економічних відносин»;

2) визначення «конкретного продукту», тобто наявність або відсутність можливості яким-небудь чином змінювати товар або його упаковку. Причому, якщо права патентовласника така зміна, швидше за все, не торкнеться, права власника товарного знака можуть бути порушені зміною товару або його зовнішнього вигляду;

3) наявність або відсутність для власника прав легальної можливості обмежити територію, на якій його виключне право вважається вичерпаним (наприклад, право при укладанні договору на дистрибуцію продукту обмежити коло країн, у які товар може бути ввезений даними дистриб'ютором) [8, с. 88].

У зв'язку з цим цікаво недавнє рішення Вищого Суду з інтелектуальної власності у справі Кенон проти Рісайкл Ессіст Ко. Суть цієї справи полягала в тому, що компанія Рісайкл Ессіст Ко. заправляла використані катріджі компанії Кенон і продавала знову заправлені катріджі в Японії. Кенон пред'явив позов про заборону ввезення та продажу знову заправлених катріджей, посилаючись на своє виняткове право за патентом. Районний суд Токіо 8 грудня 2004 року відмовив у позові, застосувавши доктрину міжнародного вичерпання прав.

Вищий Суд з інтелектуальної власності скасував це рішення, встановивши два винятки з доктрини міжнародного вичерпання прав:

1) коли продукт, в якому використано винахід за патентом, використовується після того, як закінчився його термін служби, і його корисні властивості вже вичерпані;

2) коли третя особа змінює або замінює ті компоненти продукту, в якому використано винахід за патентом, які становлять істотну частину винаходу. Заправка катріджів новими чорнилом була розцінена судом як заміна істотного компонента запатентованого продукту, отже, доктрина вичерпання прав у даному випадку не могла бути застосована судом [8,

с. 110].

На жаль, вимоги до обсягу роботи змушують обмежитись викладеними матеріалами. Враховуючи вищезазначене, вважаємо можна зазначити, що регулювання таких інститутів права інтелектуальної власності, як вільне використання і вичерпання прав, не детально регламентовані, як у національному, так і у міжнародно приватному праві. Існує суперечність між правом осіб на вільне використання твору і майнових прав автора на цей твір, що ставить під загрозу обидва інститути права інтелектуальної власності. Вичерпання прав застосовується враховуючи інтереси міжнародної економіки, а не правоволодільців.

Звичайно, уніфікація і гармонізація міжнародних норм дають свої результати, проте сьогодні, на етапі євроінтеграції України і загальної тенденції глобалізації – цього замало, необхідний детальніше регламентований захист прав інтелектуальної власності авторів твору, правоволодільців

Список використаних джерел

1. Всесвітня конвенція про авторське право від 1952 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_052/print
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 1971 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_051?nreg=995_051&find=1&text=%E2%E8%EA%EB%FE%F7%ED%E5+%EF%F0%E0%E2%EE&x=0&y=0#w11
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – 40-44. – Ст. 356.
4. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
5. Заєць О.В. До проблеми вільного використання об'єктів авторського права / О.В. Заєць // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2006. – Вип. 34. – С. 273-279.
6. Мазуренко С.В. Принцип вичерпання права як підстава обмеження правомочності власника об'єкта інтелектуальної власності / С.В. Мазуренко // Юридичний вісник. – 2011. – №1. – С.99-102.
7. Стовпець О.В. Суперечності системи охорони права інтелектуальної власності в умовах глобалізації / О.В. Стовпець // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 180-183.
8. Інтелектуальна власність та захист економічної конкуренції: міжнародні аспекти / уклад. І.А. Шуміло. – Х., 2010. – 172 с.